

MODERNİTENİN EVİ:1950-1965 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DEKİ APARTMAN MİMARLIĞININ *ARKİTEKT* DERGİSİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

The House of Modernity: A Review of Apartment Architecture in Turkey between 1950-1965 through *Arkitekt* Magazine

Eda BALABAN VAROL*

ÖZ

1950'lerde Türkiye'de yaşanan tarihsel değişim nedeniyle, toplumsal ve kültürel bağlamda bir kopmanın gerçekleştiği söylenebilir. Nedensellik bağlantısı içinde mekân, hem bu kopuşa bir araç olmuş hem de yaşamda yarattığı duvarlar bakımından tartışılır duruma gelmiştir. Dönem içinde çok katlı apartmanların artması ile birlikte, konut kültüründe ve toplumun gündelik yaşamında köklü değişimler yaşanmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmanın amacı, modernitenin yarattığı bir konut biçimi olarak apartman kavramı üzerinde durmak; Türkiye'deki apartmanlaşmanın hız kazandığı ilk on beş yıllık süreç olan 1950-1965 yıllarını, bu dönem içinde yayınlanmış *Arkitekt* dergisindeki örnekler üzerinden tartışmaktır. Bu amaç kapsamında *Arkitekt* dergisinin 1950-1965 yılları arasında yayınlanan toplam 65 yayın detaylı bir şekilde incelenmiş; bu sayılarda yer alan ve araştırma sonucu ulaşılan 22 apartman örneği araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Örnekleme'deki apartmanların yapım aşaması, dergide yayınlandığı yayın yılı, konumu, mimarı, blok sayısı, kat sayısı ve daire sayıları çalışma içinde tablolastırılarak değerlendirilmiştir. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmadaki verilere ilgili literatürün taranmasıyla ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: modernite, apartman kültürü, konut, 1950-1965 dönemi, *Arkitekt* dergisi.

ABSTRACT

Due to the historical change experienced in Turkey in the 1950s, it can be said that there was a break in the social and cultural context. Within the causal connection, space has also been a tool for this break; It has also become controversial in terms of the walls it creates in life. With the increase in multi-storey apartments during the period, radical changes were experienced in the housing culture and the daily life of the society. In this context, the aim of the research is to focus on the concept of apartment as a form of housing created by Modernity and to discuss the years

* Dr. Öğr. Üyesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Güzel Sanatları Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Nevşehir/Türkiye. E-posta: eddabln@gmail.com. ORCID: 0000-0002-5040-9352.

1950-1965, the first fifteen-year period in which apartment building accelerated in Turkey, through the examples in the *Arkitekt* magazine published during this period. For this purpose, a total of 65 publications of *Arkitekt* magazine published between 1950 and 1965 were examined in detail; 22 apartments in these publications and reached as a result of the research were determined as the sample of the research. The findings of the apartments in the sample, such as the construction phase, publication year, location, architect, number of blocks, number of floors and flats, were tabulated and evaluated within the study. The data in this study, which was designed as a qualitative research, were obtained by scanning the relevant literature.

Keywords: modernity, apartment culture, housing, 1950-1965 period, *Arkitekt* magazine.

Giriş

1950’li yıllar siyasi, sosyokültürel ve ekonomik değişimlere sahne olmuş; bu değişimler toplumun hayatını yakından etkilemiş ve dönemin mekân üretiminde de belirleyici rol oynamıştır. 1950’ler ile birlikte, Cumhuriyet dönemi reformlarının coşkusu ve ulusal varoluşun gücünün hissedildiği bir dönemden uluslararası bir düzene geçiş çok hızlı ve ani yaşanmıştır. Bu durum, toplumsal yaşamda ve döneme ait her parametrede yaşanan süreci yarıda kesmiştir. Bilgin (1998), yaşanan bu durumu toplumsal yapıdaki sürekliliğin kopuşu olarak da nitelendirmektedir. Ona göre; “Osmanlı’nın son yüzyılı ile Cumhuriyet’in ilk 25 yılı; yönetim biçimleriyle, devlet yapılarıyla, hukuk sistemleriyle, egemen ideolojik tercihleriyle, barındırdıkları etnik kompozisyonlarla, hatta kullandıkları dil ve alfabeyle birbirinden ayırırken, toplumsal yapıyı dipten doruğa değiştirecek bir toplumsal hareketliliğin yaşanmamasıyla da birbirlerine yaklaşmaktadır.” Başka bir ifadeyle, bu iki dönem arasındaki tüm yaşanan noktalar, toplumun kültürel değerlerinden kopmadan, yaşadığı dünyanın çağdaşı olabilmek amacıyla geçirdiği niteliksel değişimlerdir. Bu değişimlerin temel özelliği, yerel ve ulus bilinci ile eğitim odaklı olması ve aynı düzlemde süreklilik içermesidir. Ancak 1950’lere geldiğimizde bu düzlemin kaydı; toplumsal yansımaları tartışmalı olan bir değişim sürecinin yaşandığı görülmektedir.

1946 yılındaki genel seçimler ile birlikte iki partili sisteme geçilmesi, Amerika Birleşik Devletleri ile kurulan yakın ilişki ve Marshall yardımı, yasalarla yabancı sermayenin desteklenmesi, Türkiye’nin NATO’ya katılması gibi dönem içinde yaşanan siyasi olaylar toplumun tüm yaşamının değişmesine zemin hazırlamıştır. Bilgin (1998) bu uluslararası ortamın sonucu olarak toplumun “tarımda makineleşme, ticari tarımın sıçrama yapması, kentlerde

sanayinin gelişmesi ve kitleler halinde kentlere göç olguları ile ifade edilen” çok yönlü bir süreç geçirdiğini ve bu süreç ile birlikte “bir daha hiç istikrara kavuşmayacak dramatik bir toplumsal hareketlilik” yaşandığını ifade etmektedir. Görgülü (2016), 1950’lerde Türkiye’de Ankara, İstanbul ve İzmir başta olmak üzere büyük şehirlere göçün hızlanması ile büyük bir konut açığının ortaya çıktığını; büyük kentlerin geleneksel yapılarını kaybettiğini söylemektedir. Bu nedenle 1950’li yıllar ile birlikte Türkiye’de yaşanan köklü değişimlerin, dönem içinde inşa edilen yapılar üzerinde etkili olduğu; 1950 öncesinden bağımsız “bir mimari kopuş” olarak kent belleğinde yerini aldığı yorumu yapılabilir. Bu bağlamda Tekeli (1998) de, bu kopuşa toplumun uyum sağlayamadığını, kentin tam anlamıyla bütünleşemediğini, kent insanlarının arada kaldığını belirtmektedir. 1970’li yıllardan sonra arabesk müziğin yayılması, bu arada kalmanın kültürel anlamda bir yansıması olarak yorumlanmaktadır. Tekeli’ye göre dönem içinde yaşanan toplumsal gelişmeler şu şekilde özetlenebilir:

Liberalleşme söylemi içinde özel kesime önem verilmeye başlandı, demiryolları ağırlıklı altyapı yatırımları stratejisinden karayolu ağırlıklı altyapı stratejisine geçildi... Kentlerin etrafında gecekondu kuşakları oluştu, kent içi ulaşım gereksinimlerini karşılamakta toplu ulaşım sistemleriyle hizmet arz edilemeyerek, gereksinimler dolmuşlarla karşılanmaya çalışıldı, kentler altyapı yetersizlikleri içinde büyümenin sorunlarını yaşadılar. Kentlerin moderniteye uygun olarak gelişen kesimleri ile kendiliğinden gelişen kesimleri birbirinden ayrıldı ve kentler ikili yapıya sahip olma sorunlarıyla karşı karşıya geldiler (Tekeli, 1998).

Tekeli’nin özetlediği gibi, yaşanan tarihsel kopuş beraberinde toplumsal ve kültürel kopuşu da getirdi. 1950 sonrası toplum yaşamını doğrudan etkileyen çok fazla değişim yaşandı. Özellikle, toplumun bu değişime katılması için, ölçek fark etmeksizin her mekan önemli rol oynadı. Toplumun nerede ve nasıl yaşayacağı, kentin içindeki edimleri, bir noktadan bir noktaya ulaşılabilirliği hatta toplum içindeki bireylerin birbirleriyle ilişkisi yeniden tasarlandı. Özellikle değişen konut inşa biçimleriyle birlikte, daha önce deneyimlenmemiş bir konut kültürü topluma sunulmaktaydı. Bu konu üzerine yaptığı araştırmaların sonucuna dayanarak Cengizkan da (2019), 1953 tarihi ile birlikte bir yabancılaşma/kopuşun başladığına ve konutların “birek yuva, yaşanacak yer, kimliğimizi yansıttığımız çeperler” olmaktan çıktığına dikkat çekmektedir. Dışarıdan ülkeye giren farklı teknolojik ürünler, mekandan bağımsız donatılar, farklılaşan mekan hacimleri eskisinden farklı bir

dünyaya aitti. Bu çelişkili durum, toplumu birbirinden kopardığı gibi, topraktan da kopararak yükselen apartmanlarda yaşamaya yönlendirdi. Başka bir ifadeyle, yaşanan değişim sadece fiziki bir yapılanma değil, bir eylemin inşasıydı.

Yapılan çalışma, bu zemin üzerinde 1950 sonrasında yaygınlaşan apartman tipi konut kültürü üzerine odaklanmaktadır. 1950 dönemi gelişmeleri ve konut kültürüne yansımaları dikkate alındığından, yapılan literatür taramalarında dönem aralığı 1950-1965 olarak belirlenmiştir. Çalışmada, modernitenin kalıplaştırdığı bir mekan olarak apartmanın Türkiye'deki izdüşümü, *Arkitekt* dergisinin 1950- 1965 yılları arasında yayınlanan sayılarında yer alan apartman örnekleri aracılığıyla incelenmektedir. Nitel araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada, literatür taramasından yararlanılmış; ulaşılan bulgular tablolar aracılığı ile somutlaştırılmıştır. Çalışmanın örnekleminin seçilmesinde ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Örneklemin seçilmesi için belirlenen ölçütler; *Arkitekt* dergisinin 1950- 1965 yılları arasında yayınlanan sayılarında tanıtılmış olması ve apartman tipi konut üretiminin bir örneği olarak kabul edilmesidir. Çalışmanın sınırlılığını yayımlandığı sırada yapımı tamamlanmış örnekler belirlerken, yapım aşamasında olan örnekler tablolarda belirtilmiş ancak yapılan değerlendirmenin dışında tutulmuştur.

1. 1950-1965 Dönemi Söyleminde Apartman

Bir ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyokültürel yansımalarını, dönem içi inşa edilmiş yapılar üzerinden okumak mümkündür. Böyle bir okumada her dönem, kendinden önce ve sonrası arasında bir süreklilik sağlar. Ancak Türkiye'de 1950'ler ile yaşanan tarihi kopuş, mimari sürekliliği de etkilemiştir. Bu değişimin yansımalarını dönem içinde inşa edilen mekanlar üzerinden izlemek mümkündür. Özellikle dönemin mimari yaklaşımına bakıldığında, Birinci ve İkinci Ulusal Mimarlık yerini, topluma ait olmayan çok farklı biçimlenen yapılara bırakmıştır. Bu durumu modernitenin Türkiye'deki serüveni olarak yorumlamak mümkündür. Çünkü modernite, "gelenekten bir kopuşun ve geçmişin mirasçısı olan her şeyi reddedenin simgesi" olarak tariflenmektedir (Heynen, 2011).

Heynen'in (2011) yaklaşımına göre modernleşme her açıdan gelişen toplumsal gelişim sürecini ifade ederken; modernite terimi modern olanın birey tarafından deneyimlenmesini tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle modernite birey ya da topluma alışık olduğundan farklı ve yeni deneyimler sunan; gündelik yaşamın olağan rutinini kesen -gelenek karşıtı olan- bir

kavramdır. Bu yaklaşımda mekan, yeni olanın sunulması ve deneyimlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Çünkü “mekan, modernite için bir iktidar aracıdır. Özünde bir hiyerarşi barındırmakta ve bir iktidarı dışarı vurmaktadır... Mekan, her şeyden önce modernite için bir kimlik üretimi alanıdır” (Kahraman, 2007). 1950’ler dönemi ile birlikte Türkiye’deki mimarlık pratikleri de, Tanyeli’ye göre “başka pek çok etkinlik alanı gibi geleneksel yapı içindeki bağlarından azat olur, ama bu kez de kaçınılmaz olarak siyasal vesayet altına girer” (Tanyeli, 1998). Dönem içinde inşa edilen her mekan, dönemin siyasal ideolojisinin parçası; toplumun biçimlenmesine de aracı olmuştur. Burada “geniş anlamda kamusal alan ve fiziksel anlamdaysa kentsel mekan bir dershanedir; orada öncelikle topluma öğretim yapılır. Orası aynı zamanda bir temsil alanıdır; öğretilecek, eğitilecek olanlara orada çeşitli araçlarla gösterilir, temsil edilirler” (Tanyeli, 2011). Böylece mekan aracılığıyla, kalıplaştırılmış ve tüketime sunulmuş bir yaşam biçiminden söz edilebilir; bu yaşam biçimiyle de yapay bir toplumsal kimlik yaratımının mümkün hale geldiği söylenebilir.

1950 öncesi ve sonrası inşa edilen yapılardaki farklılıklar en somut olarak dönemin konut üretiminden okunabilir. Çünkü bu yaklaşımda konut, hem mekânsal hem de gündelik yaşamdaki bağlamıyla, topluma sunulan yeni yaşam biçimini tarifleyen bir araç olarak yorumlanabilir. Bu nedenle 1950 dönemini nesnel bir yaklaşımla değerlendirebilmek için 1950 öncesi konut mimarisine sebep sonuç ilişkisi bağlamında bakmak önemlidir. 1950 öncesi konut mimarisi, apartman ve bahçeli evler olmak üzere iki farklı yapı tipine dayanmaktadır. Bu iki konut üretim biçimine yönelik yapılan tartışmalar Tankut’a (1993) göre ilk kez 1933 yılında ortaya çıkmıştır. 1933 tarihinde Ulus gazetesinde yayınlanan ankette halkın apartman konusundaki görüş ve yaklaşımına yer verilmiştir. Bu ankete göre halkın apartmanlarda değil bahçeli evlerde yaşamak istediği, ayrıca apartmanları kente yakıştırmadığı sonucuna yer verilmiştir.

Bozdoğan’a (2002) göre 1930’larda kullanılan apartman terimi; “tek sahibi olan ve onu da gelir elde etmek için çeşitli ünitelerini kiraya verdiği çok üniteli bir binaya karşılık gelen kira evi” olarak kullanılmaktadır. Bu apartman kavramı 1950 sonrası yayılan çok katlı, çok sahipli bir yatırım aracı olan apartman yapılarından farklıdır. Çünkü 1950 öncesi dönemde konut belirli bir kişi için yapılmakta ya da yaptırılmaktadır. Hatta o dönem içinde, apartmanlar sahipleriyle ilişkilendirilmekte; apartmanlara sahiplerinin isimlerinin verilmesi bir gelenek olarak kabul edilmektedir. Balamir’e (1994) göre, isimlerin apartman girişlerine yazılması, abartılan bir tasarım uğraşına

dönüşmüş; aynı zamanda da bu dönemde çok ortaklı yatırımlarla değil, bağımsız ve tekil mülkiyet altında bulduklarına ilişkin önemli bir gösterge olmuştur. Bu “tekil mülkiyetteki apartmanlar, topluluk gözünde sahibi ile özdeşleşmiştir. Büyüklüğü, görünüşü, planı, malzemesi ve ortak alanları ile sahibini temsil eder. Güzel ve nitelikli bir apartmana sahip olmak şan-şeref konusu olmaktadır” (Balamir, 1994). 1950 öncesi dönemde, yoğunlukta olarak, kullanıcının mekan üzerinde belirleyici olduğu ve bu mekanların yaşamdan türediği söylenebilir. Apartman kavramı ancak 1950 sonrasında, yükselen konut tipolojisi ve kalabalıklaşan kentlerle birlikte dünyadaki karşılığını bulmuştur. “Tüm anlatılardan özetle, 1950’li yıllar artık apartmanların gerek üretim biçimi, gerek sahiplilik, gerekse statü açısından biçim değiştirdiği yıllar olarak görülebilir” (Görgülü, 2016).

1950 sonrası 3 ya da 4 katlı, tek mülkiyetli apartmanlar; daha yüksek ve birbirini tanımayan birçok kullanıcının ikamet ettiği çok katlı bir yapı biçimine dönüşmüştür. Sey’e (1998) göre, bu dönem apartman bir salgın gibi tüm Türkiye’yi sarmıştır. Bu salgının arkasındaki hakim düşünce, kentsel rantı arttırmaktır. Bu sürecin hızlanmasında rol oynayan iki önemli etmen ise; “konut arzında yap-sat usulünün egemenliği ile kat mülkiyetinin yasalaşmasıdır”. Tanyeli’ye (1998) göre, bu hızlı apartmanlaşma sürecinde yapı üretimi ile ilgili malzeme ve işgücü yetersizliği gibi teknik konulara odaklanılmış; tasarıma yönelik bir söylem gündeme alınmamıştır. Bu yaklaşım içinde hızla artan apartman tipi yapılaşma, hem kent silüetini değiştirmiş hem de toplumsal dinamikleri de derinden etkilemiştir. 1950 sonrası, geniş kullanıcı kitlesine sunulan apartmanlar; herhangi bir bireyin satın alabileceği ama içinde kendine özgü hiçbir detay bulamayacağı mekanlar halini almıştır. Bu durum inşa edilen ile yaşamdan türetilen mekan arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

2. 1950- 1965 Yılları Arası Arkitekt Dergisinde Yayınlanan Apartman Yapılarının İncelenmesi

Arkitekt Zeki Sayar, Abidin Mortaş ve Abdullah Ziya Kozanoğlu’nun kurduğu 1931-1980 yılları arası düzenli yayınlanan bir mimarlık dergisidir. Dergi Türkiye’de ve dünyadaki mimarlık uygulamalarını; mimarlık alanında düzenlenen yarışmaları ve sonuçlarını; inşaat alanındaki yenilikleri ve yeni malzemeleri konu edinmekle birlikte mimari ile bağlantılı sanat, kültür, teknik ve politik konulara ilişkin içerikleri okuyucularına sunmaktadır. Dergi, yayımlandığı süre boyunca düzenli olarak güncel sivil ve kamu yapı örneklerini mimari bağlamda değerlendirdiği için Türkiye’deki mimari değişimin de bir retrospektifini oluşturmaktadır. Bu nedenle dönemin apartman yapıları-

na yönelik genel bir okuma sunan *Arkitekt* dergisi, 1950- 1965 yılları arası apartman tipi konut üretiminin araştırıldığı bu çalışmada en önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilmiştir. Araştırma kapsamında 1950-1965 yılları arasında yayınlanan *Arkitekt* sayıları incelenmiş, yayınlandığı dönemde yapımı tamamlanmış veya yapım aşamasında olan 22 apartman örneğine yer verildiği görülmüştür. Bu apartmanların adları, yayın tarihindeki yapım aşaması, dergideki yayın yılı, yapıldığı yer ve mimarları Tablo 1’de özetlenmektedir:

Apartmanın Adı	Yapım Aşaması	Yayınlandığı Yıl	Yer	Mimar
1. Birgiler Apartmanı	1948 Yayın tarihinde tamamlanmış	1950	İstanbul, Moda	Mimar Ferzan ve Mimar Leyla Baydar
2. Çifte Evler ve Apartmanı	Yayın tarihinde tamamlanmış	1950	İstanbul, Suadiye	Mimar Muallim Mehmet Ali Handan
3. Nişantaşı İpek Apartmanı	Yayın tarihinde tamamlanmış	1951	İstanbul, Emlak Cad.	Mimar Muallim Emin Necip Uzman
4. Sadıklar Apartmanı	Yayın tarihinde tamamlanmış	1951	İstanbul, Şişli	Mimar Muallim Emin Necip Uzman
5. İlbay Apartmanı	Yayın tarihinde tamamlanmış	1951	İstanbul, Bomonti	Mimar İstapan Aratan
6. Ulusan Apartmanı	Yayın tarihinde tamamlanmış	1953	Ankara, Küçükesat	Mimar Nizamettin Doğu
7. Levend Sitesi- 4. Kısım	Yayınlandığı dönem tamamlanmamış	1956	İstanbul, Beşiktaş	Mimar Kemal Ahmet Aru
8. Emlak Kredi Bankası Blok Apartmanları	Yayın tarihinde tamamlanmış	1957	İstanbul, Aksaray	İstanbul Belediyesi Mesken Bürosu ve Emlak Kredi Bankası Fen Heyeti
9. Türkiye İş Bankası A. Ş. Kadıköy Şube ve Lojman Binası	Yayın tarihinde tamamlanmış	1957	İstanbul, Kadıköy	Mimar Perran Doğancı, Altay Erol, S. Giritlioğlu, Cavit Özedeş
10. İsimsiz	Yayın tarihinde tamamlanmış	1957	İstanbul, Kalamış	Mimar Mahmut Bir, Utarit İzgi

11.	M. K. Apartmanı	1953/54 Yayın tarihinde tamamlanmış	1957	İstanbul, Harbiye	Mimar H. İrfan Bayhan
12.	Ataköy Sitesi -1. Kısım	Yayınlandığı dönem tamamlanmamış	1958	İstanbul, Bakırköy	Mimar Ümit Asutay-Yümnü Tayfun, Ertuğrul Mentеше, Muhteşem Giray- Tuğrul Akçura, Eyüp Kömürcüođlu
13.	Birkan Apartmanları	1955 Yayın tarihinde tamamlanmış	1959	İstanbul, Bebek	Mimar Haluk Baysal, Melih Birsal
14.	Kervansaray Apartmanı	1952 Yayın tarihinde tamamlanmış	1960	İstanbul, Şişli	Mimar Rükneddin Güney
15.	İsimsiz (Başka kaynakta Fuar Apartmanı)	Yayın tarihinde tamamlanmış	1961	İzmir, Konak	Fahri Nişli
16.	Hukukçular Sitesi	Yayınlandığı dönem tamamlanmamış	1961	İstanbul, Şişli	Mimar Haluk Baysal, Melih Birsal
17.	İsimsiz	Yayın tarihinde tamamlanmış	1962	İstanbul, Emlak Cad.	Mimar Rana Zipçi, Ahmet Akın
18.	Petrol- İş Sitesi	Yayın tarihinde tamamlanmış	1962	İstanbul, Zincirlikuyu	Belirtilmemiş- başka kaynakta Birleşmiş Mimarlar Ortaklığı ile birlikte Mimar Emin Necip Uzman
19.	İsimsiz	Yayın tarihinde tamamlanmış	1963	İstanbul, Şişli	Mimar Asım Mutlu, Utarit İzgi, Esad Suher
20.	Liman Dok İşçi Sitesi	Yayın tarihinde tamamlanmış	1964	İstanbul, Koşuyolu	Uğur Gündeş, Orhan Demiraslan, Hüseyin Baban
21.	Türkiye İş Bankası A. Ş. İkraniye Apartmanları	Yayın tarihinde tamamlanmış	1964	İstanbul, Kadıköy	Mimar Kadri Erkman
22.	Emel Yapı Kooperatifi	Yayın tarihinde tamamlanmış	1965	İstanbul, Gayrettepe	Mimar İlya Ventura

Blok Apartmanı				
----------------	--	--	--	--

Tablo 1. 1950-1965 yılları arasında yayınlanan sayılardaki apartman örnekleri

Tablo 1’de 1950- 1965 yılları arasında yayınlanan *Arkitekt* dergisinde yer alan apartman örnekleri yayın tarihleri temel alınarak kronolojik sıralanmaktadır. Yayınlarda ulaşılan verilere göre Levend Sitesi (4. Kısım), Ataköy Sitesi (1. Kısım) ve Hukukçular Sitesi yerleşkelerinin yayın tarihinde tamamlanmamış olduğu; yayınlarda proje çizimlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Diğer apartman örneklerinde ise hepsinin yapım tarihine yer verilmese de; yayınlarda fotoğraflarının paylaşıldığı ve fotoğraflarda yapım aşamasının tamamlanmış olduğu açıkça görülmektedir. Tablo 1’deki verilere göre, yayınlarda 1950-1955 yılları arası 6 apartman örneğine; 1955-1960 yılları arası 8 apartman örneğine; 1960-1965 yılları arası ise 8 apartman örneğine yer verildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca tabloda yer alan apartman örneklerinden sadece Ulusan Apartmanı’nın Ankara’da ve Fuar Apartmanı’nın İzmir’de olduğu; diğer 20 apartman örneğinin tamamının İstanbul’da olduğu anlaşılmaktadır. Apartmanlara yönelik diğer veriler Tablo 2’de sunulmaktadır:

	Apartmanın Adı	Blok Sayısı	Kat Sayısı	Daire Sayısı
1.	Birgiler Apartmanı	1	3	3
2.	Çifte Evler ve Apartmanı	2 Küçük Ev 1 Apartman Bloku	2	2 küçük ev: 2 daire; Apartman bloku: 2 daire
3.	Nişantaşı İpek Apartmanı	1	5	5
4.	Sadıklar Apartmanı	1	6	15
5.	İlbay Apartmanı	1	7	16
6.	Ulusan Apartmanı	1	1 (Bodrum + zemin)	2
7.	Levend Sitesi- 4. Kısım	10’dan fazla	2, 3, 4, 5, 6 ve 11 katlı bloklar	345
8.	Emlak Kredi Bankası Blok Apartmanları	3 blok (birbiri ile bağlantılı tek yapı içinde)	8 ve 9	90
9.	Türkiye İş Bankası A.	1	5	Tahmini 16 daire

	Ş. Kadıköy Şube ve Lojman Binası			
10.	İsimsiz	1	3	3
11.	M. K. Apartmanı	1	6	5
12.	Ataköy Sitesi -1. Kısım	1. Mahalle: 55 apartman bloku; 2. Mahalle: 39 blok	3,4,5,8 ve 13	1. Mahalle: 618 2. Mahalle: 824
13.	Birkan Apartmanları	2	5	18
14.	Kervansaray Apartmanı	1	6	24
15.	İsimsiz (Başka kaynakta Fuar Apartmanı)	1	7	Tahmini 12
16.	Hukukçular Sitesi	1	13	66
17.	İsimsiz	1	8	12
18.	Petrol- İş Sitesi	Tahmini 17	Belirtilmemiş (Farklı katlarda bloklar var)	362
19.	İsimsiz	1	Tahmini 8 katlı	Belirtilmemiş
20.	Liman Dok İşçi Sitesi	5 apartman bloku ve 229 müstakil ev	5 katlı (apartman bloku)	Apartman bloklarında toplam 152 daire ve iki katlı 229 ev
21.	Türkiye İş Bankası A. Ş. İkraniye Apartmanları	22 blok (A, B ve C blok)	3	162
22.	Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı	3 blok	10 katlı (1 adet) ve 4 katlı (2 adet)	76

Tablo 2. 1950- 1965 yılları arasında yayınlanan sayılardaki apartman örneklerine ait veriler

Tablo 2'ye bakıldığında, 1950-1955 yılları arasında yayınlanan ilk 6 apartman örneğinin 1 bloktan oluştuğu görülmektedir. Kat sayıları bakımından incelendiğinde İlbay Apartmanı'nın 7 kat ile en yüksek apartman bloku olduğu; Ulusan Apartmanı'nın ise bodrum ve zeminden oluştuğu için 1 kat ile en alçak apartman olduğu sonucuna varılmaktadır. 1950-1955 yılları

arasında yayınlanan apartman örneklerinin daire sayılarına bakıldığında Sadıklar Apartmanı'nın 15 ve İlbay Apartmanı'nın 16 daire sayısı ile en çok daireye sahip apartman örnekleri olduğu; Ulusan Apartmanı ve Çifte Apartmanı'nın 2 daire sayısı ile en az daireye sahip apartman örnekleri olduğu tablo üzerinden okunabilir. Bu örneklerin yer aldığı yayınlardaki bilgiler dikkate alındığında, 3 daireye sahip 3 katlı Birgiler Apartmanı, 5 daireye sahip 5 katlı Nişantaşı İpek Apartmanı ve 16 daireye sahip 7 katlı İlbay Apartmanı'nın kira evi olarak yapıldığına dair bulgulara ulaşılmıştır. 1950-1955 yılları arasında yayınlanan bu apartman örneklerinin yapımı 1950 öncesinde tamamlandığından, 1950 öncesi apartman yaklaşımının genel özelliklerine sahip oldukları değerlendirilebilir.

Tablo 1 ve Tablo 2'deki veriler dikkate alındığında, 1955-1960 yılları arası yayınlanan 8 apartman blokunun olduğu görülmektedir. Ancak incelenen yayınlar dikkate alındığında, Levend Sitesi ve Ataköy Sitesi'nin yayın tarihinde tamamlanmamış olduğu, yayınlarda sadece proje çizimlerinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Tablo 2 üzerinden bir okuma yapıldığında, bu iki örneğin çok fazla bloktan oluştuğu, diğer örneklerle kıyasla daha fazla kata ve daireye sahip olduğu dikkat çeken bulgulardır. Dönem içindeki diğer apartman örneklerinden farklı olarak; Levend Sitesi 345 ve Ataköy Sitesi 1442 daireye sahip büyük yerleşke projeleridir. Bu özelliği nedeniyle dönemin konut yaklaşımında büyüklükleriyle öncü projeler olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda yayınlanan örneklerde 1950 sonrası konuttaki değişimin somut olarak okunabildiği ve toplu konut projelerinin yeni bir yaklaşım olarak sunulduğu söylenebilir. Ancak yayın tarihinden sonra yapımları tamamlandığı ve gelecekteki yaşantının planlanmasını yansıttıkları için, bu örnekler 1955-1960 yılları arasında yayınlanan örneklerin kapsamının dışında tutulmuştur.

Bu iki örnek dışında 1955-1960 yılları arasında yayınlanan yapımı tamamlanmış örnekler bakıldığında, Emlak Kredi Bankası Blok Apartmanlarının tek yapı halinde 3 bloktan; Birkan Apartmanlarının 2 bloktan ve geri kalan 4 örneğin 1 bloktan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca Emlak Kredi Bankası blok apartmanlarının 90 daire sahip, 8 ve 9 kattan oluşan, 3 apartmanı tek yapı içinde toparlayan blok yapısı ile dönem içinde yayınlanan en büyük yerleşke olduğu anlaşılmaktadır. Örneklem içinde en az daire sayısına sahip apartman Mimar Mahmut Bir ve Mimar Utarit İzgi'nin İstanbul Kalamış'ta tasarladığı kaynakta ismi belirtilmeyen, Tablolarda 10. Sırada yer alan örnektir. Bu örnek 3 katlı ve 3 daireye sahiptir. Bu iki örnek dışındaki apartmanların 5 ve 6 katlı oldukları; daire sayılarının ise 5, 16, 18 ve 24 oldukları tablo 2'den okunmaktadır. Yayınlarda yer alan metinlerde, tablo içinde 10. sırada

yer alan isimsiz apartmanın bir kira evi olabileceğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca yayınlarda ulaşılan bir diğer bulgu ise, 5 daireye sahip 6 katlı M. K. Apartmanı'nı yaptıranın bir kişi olduğu; mal sahibinin talepleri ile mimarı yönlendirdiği ve bu nedenle bu yapının bir kira evi olabileceği olasılığıdır. 1955-1960 yılları arasında yayınlarda yer alan apartmanlara bakıldığında, şahsi ticari girişimler ile inşa edilen örneklerin yanı sıra; Emlak Kredi Bankası Blok Apartmanları ve Türkiye İş Bankası A. Ş. Lojman Binası'nın farklı kurum ve kuruluşların destekleriyle inşa edildiği bilgilerine ulaşılmaktadır.

Tablo 1 ve Tablo 2'deki veriler dikkate alındığında, 1960-1965 yılları arası yayınlanan 8 apartman örneğinin olduğu görülmektedir. Bu örnekler içinden 66 daireye sahip 13 katlı Hukukçular Sitesi'nin yayın tarihinde tamamlanmamış olduğu anlaşılmaktadır. Yayın tarihinde yapımı tamamlanmış diğer 7 örnek incelendiğinde, Fuar Apartmanı, tabloda 17. ve 19. sırada yer alan isimsiz apartmanların 1 bloktan oluştuğu; diğer örneklerin ise blok sayısının fazla olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 7 katlı tahmini 12 daireye sahip Fuar Apartmanı ve 8 katlı 12 daireye sahip ismi belirtilmeyen 17. sırada yer alan apartmanın en az daireye sahip örnekler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Tablo 2'ye göre 1960-1965 yılları arası yayınlanan örneklem içinde en fazla daire sayısına sahip olan örneğin ise, farklı katlardaki tahmini 17 bloktan oluşan ve 362 daireye sahip Petrol- İş Sitesi olduğu görülmektedir. İncelenen metinlere göre, 1960-1965 yılları arası dergide yayınlanan örneklerden Petrol- İş Sitesi, Liman Dok İşçi Sitesi, Türkiye İş Bankası A. Ş. İkramiye Apartmanları Mahallesi ve Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı'nın farklı kurum ve kuruluşların destekleriyle inşa edilen büyük yerleşkeler olduğu yorumu yapılabilir.

Tartışma ve Sonuç

Yapılan çalışmada apartman tipi konut üzerinde durulmakta ve apartman üretiminin arttığı 1950-1965 yılları arasındaki genel eğilim, dönem içinde yayınlanan *Arkitekt* dergisindeki apartman örnekleri üzerinden ele alınmaktadır. Araştırmanın sonucunda söz konusu dönemde yayınlanan *Arkitekt* dergisinde 22 apartman örneğine ulaşılmış; bu örneklerin 3 tanesinin yayın tarihinde tamamlanmamış olduğu ve yayınlardaki metinlerde proje çizimlerinin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada 1955-1965 yılları arasında yayınlanan yapımı tamamlanmamış bu 3 örneğin, dönem içinde yayınlanan diğer örneklerle kıyasla daha çok blok ve daire sayısına sahip büyük yerleşkeler olduğu görülmüştür. Dönemin koşulları göz önüne alındığında, bu büyük projelerin okuyuculara tanıtıldığı ve sonraki dönemlerin yeni konut yaklaşımını sundukları için geçiş döneminin bir izdüşümünü

oluşturduğu yorumu yapılabilir. Çalışmanın sınırlılığı çerçevesinde bu 3 örnek değerlendirme dışı tutulmuş; Tablo 1 ve Tablo 2’de yer alan 1950- 1965 yılları arası yayınlanan örnekler 5 yıllık periyodlar şeklinde değerlendirilmiştir.

Yapılan değerlendirmede tek isimli apartman yapılarından, çok dairesi site yerleşkelerine evrilen bir sürecin olduğu görülmektedir. Özellikle ulaşılan bulgulara göre, ilk dönemlerde yoğunlukla yapılan birkaç katlı apartman örneklerinin kira evi olarak kullanılabilceği, sonrasında yayınlanan çok katlı apartmanların ise toplu konut kültürüne bir geçiş olabileceği değerlendirilmesi yapılabilir. Tablo 1 ve Tablo 2’de yer alan bulgular 1950- 1965 yılları arası 5’er yıllık periyodlar şeklinde birbiri ile karşılaştırıldığında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Yayınlandığında yapımı tamamlanmış örnekler dikkate alındığında, 1950-1955 yılları arasında yayınlanan örneklerin tek bloktan oluştuğu ve 1955-1960 yılları arasında yayınlanan örneklerin de çoğunun tek yapıdan oluştuğu görülürken; 1960-1965 yılları arasında yayınlanan örneklerin çoğunun çok fazla bloka sahip yerleşkeler olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen örneklerin kat sayılarında anlamlı bir farklılık bulunmazken; 1960-1965 yılları arasında yayınlanan örneklerin daire sayılarının diğer dönemlere göre çok fazla olduğu ve bu dönemdeki çoğu örneğin toplu konut şeklinde inşa edildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum, tekil ya da birkaç apartmandan oluşan yerleşkelerden, çok bloklu ve çok dairesi toplu konut yapımına geçiş sürecinin hızlı ve istikrarlı olmayan bir şekilde yaşandığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Çalışma kapsamında incelenen örneklere ait metinlerde, apartmanların mimari ve teknik açıdan olumlu özelliklerinin belirtildiği; kullanıcıya sunduğu fiziksel konforun üzerinde durulduğu; kullanılan son malzeme ve tekniklerin övüldüğü sıklıkla görülmektedir. Ancak apartman tipi konut üretimi sadece mimari açıdan çözümlenecek bir oluşum değil; aynı zamanda kullanıcıya sunduğu yeni yaşantı kavramıyla sosyal bir gerçekliktir. Çünkü apartman kültürü temelinde yatay düzlemde bir mahalleye sığabilecek insan kitlesine, topraktan bağımsız, dikey doğrultuda istiflenmiş bir yerleşim sistemini dayatmaktadır. Bu “mekansal yakınlaşma, davranışsal uzaklaşmayı beraberinde getirerek, -yakındaki uzaklar- ya da -yanı başımızdaki yabancılar- kavramlarını ortaya çıkarmaktadır” (Yıldız & Gündüz, 2015). Bu yaklaşım çerçevesinde seçilen 1950- 1965 dönemi koşulları düşünülerek apartman yaşamına bakıldığında; geleneksel yerleşme eyleminin, gündelik yaşantıya dahil olan sokağın, evden ziyade komşuya önem veren bir ananın varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu bağlamda apartman ya-

şamının kullanıcıya idealize edilmiş bir yaşantıyı dayattığı yorumu yapılabilir. Ve sosyal bağlamıyla apartman, toplumun gündelik yaşantı ve alışkanlıklarından bağımsız, kullanıcının barınma ihtiyacını karşılayan ve uluslararası standartlarda inşa edilen bir kutu olarak tanımlanabilir. Apartman gibi mekanik bir mekan üretimi, insan yaşamını şekillendirmesi bakımından modernite projesinin mekânsal karşılığı olarak kabul edilebilir. Çünkü mekan sadece duvarların inşası değil, içinde gerçekleşecek eylemlerin de inşasıdır. Bu nedenle araştırmada modernitenin barınma biçimi olarak nitelendirilen apartmanların, dönem insanına da yeni bir yaşantının zeminini sağladığı söylenebilir. Bu yaşama uyum sağlayamayan bireyin ise yersizlik, yurtsuzluk, evsizlik ve bunun yarattığı hoşnutsuzluk içinde olabileceği; aidiyet kurmadığı bir mekanda kullanıcı değil, kendini ancak bir yabancı olarak görebileceği yorumu yapılabilir. Bu nedenle dönemin modern apartman yaşamının kullanıcı açısından sorgulanması ve sosyal bağlamının farklı disiplinlerce araştırılması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Balamir, Murat (1994). “Kira Evinden Kat Evlerine Apartmanlaşma: Bir Zihniyet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler”. *Mimarlık Dergisi*, 260: 29-33.
- Bilgin, İhsan (1998). “Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet’in İmarı”. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Ed. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 255-272.
- Bozdoğan, Sibel. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Cengizkan, Ali (2019). *Modernin Saati*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Görgülü, Tülin (2016). “Apartman Tipolojisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından ‘Rezidans’a’ Geçiş”. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 14: 165-178.
- Heynen, Hilde (2011). *Mimarlık ve Modernite*. İstanbul: Versus Yayınevi.
- Kahraman, Hasan Bülent (2007). *Postmodernite ve Modernite Arasında Türkiye*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sey, Yıldız (1998). “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Mimarlık ve Yapı Üretimi”. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Ed. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 25-40.
- Tankut, Gönül (1993). *Bir Başkent’in İmarı*. İstanbul: Anahtar Yayınevi.

- Tanyeli, Uğur (1998). “1950’lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve Reel Mimarlık”. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Ed. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 235-254.
- Tanyeli, Uğur (2011). *Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Tekeli, İlhan (1998). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Ed. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1-24.
- Yıldız, M. Cengiz & Gündüz, Mustafa (2015). *Komşuluk Kültürü*. Ankara: Nobel Yayınları.

EK. Apartmanlara Ait Yazılar

1. Birgiler Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/171/2212.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
2. Çifte Evler ve Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/171/2210.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
3. Nişantaşı İpek Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/191/2516.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
4. Sadıklar Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/190/2500.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
5. İlbay Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/181/2345.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
6. Ulusan Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/202/2703.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
7. Levend Sitesi-4. Kısım. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/222/3034.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
8. Emlak Kredi Bankası Blok Apartmanları. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/223/3040.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
9. Türkiye İş Bankası A. Ş. Kadıköy Şube ve Lojman Binası. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/224/3055.pdf> (Erişim Tarihi: 02.05.2022).
10. İsimsiz. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/225/3075.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
11. M. K. Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/225/3073.pdf> (Erişim: 02.05.2022).
12. Ataköy Sitesi -1. Kısım. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/232/3204.pdf>

- (Erişim: 02.05.2022).
13. Birkan Apartmanları. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/235/3246.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  14. Kervansaray Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/240/3318.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  15. İsimless (Başka kaynakta Fuar Apartmanı). <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/243/3362.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  16. Hukukçular Sitesi. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/246/3403.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  17. İsimless. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/248/3431.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  18. Petrol- İş Sitesi. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/249/3449.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  19. İsimless. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/254/3505.pdf> (Erişim: 05.05.2022).
  20. Liman Dok İşçi Sitesi. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/258/3603.pdf> (Erişim: 06.05.2022).
  21. Türkiye İş Bankası A. Ş. İkraniye Apartmanları Mahallesi. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/259/3622.pdf> (Erişim: 06.05.2022).
  22. Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/145/1732.pdf> (Erişim: 06.05.2022).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*